

Dorința mea s-a împlinit: o după-amiază de ploaie și de plictiseală, singurătatea, tăcerea, spațiul deschis la infinit dinaintea mea, iarba, apa, păsările. Nicio scuză, așadar, pentru mintea și mâna mea, pentru acordul și directa lor exprimare. Aștern gri, peste gri ca pe niște strălucitoare culori. N-am altceva de făcut decât să fiu prezent, precis, clar, constant. Să mă încred în combinațiile de cuvinte care îmi vin în minte, acum: piele, râs, mângâieri, timpane, voință mascată, insistență, pană, suflu, pulsație, savoare? Haide, visătorule, muzică.

La Roma întâlnirile au fost dificile; eschive, întârzieri, chipuri noi, viclenii noi. Iată un oraș încremenit care totuși se mișcă fără încetare, alunecă, scapă și se reconstituie pe nesimțite. De data aceasta, schimbarea era mai palpabilă, poate un decalaj de culise, Dumnezeu știe de ce. Explozia și reorganizarea Imperiului? Rutină. Asia, Orientul Apropiat? Nimic nou. Africa? Mai sigur. Iarăși Afacerea? Și mai sigur. Chiar și Frénard avea un aer neliniștit. Ia te uită, un tânăr secretar lângă el, așa deodată, spre a-l supraveghea? Prea de tot.

Am rămas trei zile, dintre care două la Gail, aproape de ambasadă. Ea se pregătea să se întoarcă la Paris. Ne-am văzut prea puțin, își petrecea vremea aranjând, selectând, rupând, clasând, expediind. Era și ea nervoasă. Într-o astfel de stare

se mișcă tot timpul, nu bea mai nimic, de-abia deschide gura să-mi adreseze un cuvânt. Seara, am lucrat la dosarele mele, singur, în salonul încăpător. Așa se face că n-am dormit decât o noapte la Vieille Maison, într-una dintre camerele dinspre sud. Îmi place locul ăsta, plimbarea dimineața devreme prin grădini, pe sub pomi. Ceremonia avea loc în franceză, convocare de cu seară, protocol imuabil. Eram lângă Frénard, l-am văzut uitându-se spre ușă de mai multe ori. Gail: – „Are un aer glacial“ (e prea implicat). – „Crezi?“ – „Așa se zice.“

Pentru mine, de asemenea, era întoarcerea, dar întoarcerile nu sunt niciodată ceea ce ne imaginăm, sunt de fiecare dată mai profunde, mai alunecoase, mai dure. Ca vântul de nord: rareori suflă aici cu așa o forță, mai ales în acest anotimp. I-am simțit suflarea din clipa sosirii pe aeroport, în câmp deschis, pasarela se zgâlțâia, stewardesa l-a apucat repede de braț pe Jeff, un pic șovăitor, ca întotdeauna. Judith, deja concentrată, pune stăpânire pe spațiu cu un aer natural. Eram cu toții învăluți de valul de frig care mătura pista. Ieșind, taxiul era acolo, ca de obicei, la stânga. Noaptea se ivește de peste tot. Câmpia era verde și întunecată.

Cu câteva clipe înainte, în avion, bându-și suc de mere, Jeff zâmbea cuprins de fericire. Tot anul nu e pentru el decât o lungă pregătire în vederea acestui eveniment: să zburăm acolo. Nu pomenește niciodată numele locului, zice, pur și simplu, *acolo*. „Mergem *acolo*?“ „Când o să ajungem acolo, o să-mi cumperi mașinuțe?“ E iarnă, plouă, bate vântul, ninge, plouă, e vânt, plouă; traversăm ore închise, fără ieșire, el se duce la școală, vine de la școală, dar cu gândul *acolo*. Uneori, în toiul nopții, mă trezește, atingându-mi ușor umărul; aprind veioza și-i văd luciul din privire: *Acolo*? Fără zgomot, ca să nu simtă Judith din camera ei, îl duc până în pătuț, la capătul

apartamentului, îi fredonez încetișor *Le temps des cerises*, un cod știut numai de noi doi, privighetorile cântă, mierlele ciripesc. Mă ține de mână, zâmbește, se topește tot. Uneori, vrea să-i recit alte cântecele, cu frumoasele având nebunia în minte și îndrăgostiții soarelui în inimă. Dimineața devreme, va trebui să se amestece în mișcarea convulsivă a orașului. Notele din timpul săptămânii nu erau prea grozave, cu excepția matematicii la care ia de fiecare dată câte un „foarte bine“ bizar. Stăm unul lângă altul în camera de zi, nu vorbim sau îi vorbesc în șoaptă: eu care nu mă tem de suferințele crude, nici de amintirea pe care o port în suflet. Asta îl face să râdă, ca o amintire de *acolo* (Gail, cu buzele strânse, înaintea plecării mele: „Ai același număr *acolo*?“).

Glumele făcute pe seama lui Frénard fac parte, bineînțeles, din clișeele Serviciilor. Dacă o afacere se încurcă, întârzie, bate pasul pe loc, se face uitată, se pierde ori nu-și atinge scopul, e vina lui. Dacă promovările și mutările așteptate se încurcă, se răstoarnă, e tot vina lui. Până la urmă, dacă lumea sau, de-acum, ceea ce îi ține locul, nu se mișcă mai repede, ca o busolă care a luat-o razna, el e de vină. Dar cine ar avea chef să accelereze trecerea timpului în zilele noastre? Frénard este, parcă, venit anume să-l complice sau să-l facă să se învârtască cu încetinitorul. Fața lui rotundă, concentrată, evazivă, e terenul unei permanente renunțări. Dacă s-ar precipita, ar fi sfârșitul unei lumi. Noul secretar, Marc, seamănă cu majoritatea începătorilor. A fi tânăr înseamnă pentru el cheia a tot și toate, aviditatea și brutalitatea îmbinată cu teama se dispută în conduita sa, e deja bătrân, la fel ca toți tinerii care cred că bătrânețea există. Manie pe termen scurt, încredere în cancanurile sexuale considerate revelații ale esențialului, uimire în fața celei mai mărunte și prețioase informații, numai

pentru că își imaginează că el e cel care a aflat-o cel dintâi... Are un stil de a minți dur, direct, adică de a atrage banii mai repede. Căznindu-se să coincidă cu propriul nume, Frénard, în schimb, a sfârșit prin a se confunda cu adevăratele arhive, cele care sunt radiate, arse, tot la doi sau la cinci ani, în funcție de combinația Cifrului. Acestea nu mai există oficial, dar sunt apăsătoare ca un cadavru, ba chiar mai mult, în anumite privințe. Un mort, de acum înainte, nu mai înseamnă mare lucru, vagă umflătură, cu niște contururi nesigure, șterse, expiind prostul gust de a-și fi permis să fie acolo, o mărunță înregistrare de date venite de aiurea, la infinit supuse interpretării. Odată ce urmele sigure sunt șterse, nimic altceva nu le mai ia locul. Îți amintești? Cum să nu! Ce era? Drogul? Afacerile imobiliare? Ajutorul umanitar? Banca?

Marc:

– Atunci, Jean, o să te întorci la Paris?

Îmi zice imediat pe nume, cretinul ăsta blond cu ochelari...

– Așa s-ar părea.

– Și Gail?

Era răutăcios... Aș fi vrut să-i văd soția ăluia ori protectorul său greoi, poate amica, cea care avea putere asupra lui... Mă făcea să întrevăd șocul viitorului... O răsturnare cu puncte de suspensie... Rata dobânzii în diagonală...

Minciunile lui Frénard îmi lipseau. Mai mult decât atât, îmi lipsea arta pseudodemonstrației sale pasionate, sincere, privindu-te drept în ochi, vorbind cu o vehemență surdă, adeseori nici măcar pentru plăcere, pentru exercițiul funcțiunii, din principiu, în jurul axei. Există, oare, o transcendență a minciunii? Bineînțeles că există. E chiar legea noastră, a celor care lucrăm în umbră, noi înșine umbre sacrificate pe altarul adevărului de moment și al falsificării anulate de momente;

afacerile și diplomația obligă. Frénard fusese cândva amic cu Graham Green, care a dispărut, luând două sau trei sertare cu el. Ca să reluăm una dintre formulările acestui scriitor prolix, inegal, dar profesionist al atacurilor: „Orice roman care se bazează pe viața unui serviciu secret, oricare ar fi acesta, trebuie să comporte, obligatoriu, o mare parte de fantezie, căci o descriere realistă ar fi aproape o încălcare a unei clauze a legii secretelor de Stat... În ciuda acestui lucru, după spusele lui Hans Christian Andersen, autor avizat, al cărui domeniu este tot fantezia: „Istoriile imaginare își trag substanța din realitate“. Aceste cuvinte, aparent naive, figurează drept avertisment al unuia dintre romanele sale pentru care n-a trebuit să aleagă la întâmplare acest motto demn de Conrad: „Știi un singur lucru, a înnodea o legătură înseamnă a-ți pecetlui pierzania. Germenele corupției îți intră în suflet“. Apropo, cartea e dedicată surorii sale. Nu-mi place genul acesta de scrieri (cu atât mai puțin cele ale imitatorilor săi care vor să-și influențeze publicul, lăsându-l să creadă că se află în spatele jocului de cărți), dar un pasaj, cum e cel de față, mă impresionează totuși și iată de ce: „Cineva suna. De mult timp se aștepta la asta; totuși, ezita să se ducă la ușă, având impresia că ar fi cedat unui optimism absurd... A sunat a doua oară, apoi a treia oară; nu mai încăpea vorbă, trebuia să deschidă. Se îndreptă spre ușă, cu pistolul în buzunar, dar de-acum arma nu valora mai mult decât o lăbuță de iepure: imposibil să scapi de pe o insulă trăgând câteva focuri“.

Mă gândeam la asta, curățându-mi *laba de iepure*. Deasupra biroului lui Frénard ar fi trebuit să putem citi: „Ce este adevărul?“, scris cu litere de-o șchioapă, fluorescente. Într-un astfel de loc, inscripția n-ar fi lipsită de savoare. Pentru moment nu sunt vești, ceea ce ar putea să însemne mai ales vești proaste. La noi, nimic nu vine neacoperit, iar dacă ceva se descoperă înseamnă că lovitura a trecut și că ne aflăm de mult

timp într-una dintre fazele următoare. Să așteptăm, poate are vreo veste succesorul lui Frénard. Alt stil? Același.

În camera mea, la Roma, a treia zi, cu fereastra deschisă, am petrecut o oră, gol, așezat într-un fotoliu, în plin soare. Ceva mai jos, turiștii năvăleau în piață, îi vedeam precipitându-se să intre, îndreptându-se spre *Pietà*, mereu diafană, grațioasă, aeriană. Stăteau acolo fascinați, femei, bărbați, copii, tineri, bătrâni, albi, negri, galbeni, din nord, din sud, din est, din vest. O forță îi atrage din sculptura de marmură, trecând prin sticlă, aducându-le aminte de soarta lor lipsită de noimă. Apoi încep să rătăcească aidoma unor somnambuli prin marea alcătuire arhitecturală a mormintelor emfactice, acolo unde se celebrează, în fiecare zi, la orice oră, lupta pierdută cu moartea. Vin, defilează, revin... Dacă ar ști... Dar nu, cei care trec pe acolo nu știu.

- Ce este adevărul?
- Glumiți.
- Ba nu.
- Nu vi s-a spus niciodată că nu-i din lumea asta?
- Dar, *totuși*?
- Ascultă, Clement, avem altceva de făcut, nu crezi?

Jeff e cufundat în ceea ce el numește istorii misterioase. Îmi povestește într-o manieră puțin confuză. La început era un băiețel bolnav, aruncat printre fiare feroce. Se numea când Archibald, când Thomas. O poveste tristă, foarte tristă, dar palpitantă și, în fine, comică. Băiețelul, înfășurat într-o mantie lungă, albastră, e urmărit tot timpul de un animal cu blană neagră, urs sau balaur. După multe peripeții, sfârșește prin a ajunge până la stele, unde speră să o întâlnească pe mama lui.

Povestirea se petrece sub mărul înflorit. Este locul discursurilor indirecte și al poveștilor. Înăuntru, foarte înăuntru al celui *acolo*, există un *acolo* rezervat numai nouă. Judith nu

vine niciodată sub mărul înflorit. E timp frumos, Jeff își scoate din valijoara lui albăstruie cărțile pe care le-a citit: *L'œuf*, *La pomme*, *Le château fort*, *La terre et le ciel*, *Le bord de la mer*. Sunt multe de învățat de aici. De exemplu, aflăm că mărul are miezul alb, că un sămbure de măr e o sămânță, că mărul înflorește primăvara. Aflăm că lămâii, portocalii, mandarinii, arborii de grepfrut au coroana rotundă și fructele lor se numesc citrice. În fugă, putem să revedem imaginea exactă a următoarelor fructe: fragi, zmeură, afine, mure, coacăze, agrișe. Merele se împart și ele în mere boskoop, granny-smith, canada, starking, reinette și golden. Jeff le știe pe toate, el mă învață și pe mine (cinstit vorbind, uitasem de grepfrut, de boskoop, de starking și de afine). Îmi vine mai greu să le zic pe nume decât să spun: găina stă pe ouă ca să le țină de cald; găina clocește; puișorii se formează în găoace. Sau că: la început puii de crocodil sunt mici cât o șopărlă. Sau că: peștii depun mii de ouă, crustaceele la fel, precum purtătoarele de cochilii și reptilele. Știu și eu că pământul se învâрте, dar nu pot spune asta cu atâta simplitate: nopțile urmează zilelor, căci pământul se rotește în jurul axei sale, și că, rând pe rând, în țările în care nu se vede soarele, e noapte. Pentru Evul Mediu, cunoștințele mele sunt fără îndoială solide, dar nu ating esențialul. De exemplu: seniorul organizează sărbători și petreceri, animate de jongleri și de saltimbanci. Din ce se compunea o armură? Cască închisă, vizieră, umerase, cuirasă, *cubitières*, mănuși, cizme înalte până la șolduri, jambiere (al naibii să fiu, dacă îmi aminteam cătuși de puțin de *cubitières*). Ce este oceanul? E vădit, dacă doriți, dar evidența e mai puțin limpede ca asta: oceanul este o suprafață imensă de apă care crește și se retrage în ritmul mareelor. Crabul e ceva care sare în ochi, dar nu prin natura sa exactă: oricare ar fi forma și mărimea sa, crabul are întotdeauna zece piciorușe. Dar numele? Țesală, coristă, turtă,

galathee, murex, porțelan, buccin, trompetă păroasă, bernică, bigorn, con, gibală! Aș fi putut să găesc o frază la fel de elegantă ca asta: corpul lor se încolăcește înăuntrul cochiliei, la fel ca ruda lor pământeană, melcul? Nu, nici prin cap nu mi-a trecut să zic „rudă pământeană”. Și mai departe: cel mai adesea, steaua de mare are cinci brațe suple și fragile, dotate cu sute de ventuze? Nu știam. Oricum, în dimineața asta am făcut progrese: Jeff îmi strânge mâna.

Când ajungem *acolo*, adică aici, lămpile sunt aprinse în grădină, inspirăm mireasma sărată a ierburilor, zidurile își arată albul strălucitor. De cum intru, îmi regăsesc imediat cărțile, discurile, casetele, sertarul secret. Telefoniez pentru a-mi face cunoscută venirea. E zece seara, o cină scurtă, vântul uscat suflă în rafale, Judith și Jeff se duc la culcare, eu merg în biroul meu, sunt orele mele.

Ultimul raport confidențial al lui Frénard e clasic: nu încetează să spună printre rânduri că ar fi putut destăinui mai multe. A descoperi ce anume nu-i decât un joc de copii, dacă ai informația de bază. Veșnic această notiță urgentă, de acum zece ani, atât de jenantă, atât de compromițătoare... De unde venea informația la vremea aceea? Ah, iată! Ei nu știu și nici nu sunt gata s-o știe... Soția lui? Firește, ancheta o privea și pe Judith, săraca, ea știa câteva amănunte grație țării sale de baștină, dar nu și acțiunea însăși, împrejurările, ziua, locul, ora, actorii. Cu cât afacerea pare a fi enormă și adevărată, cu atât are puține șanse de a fi crezută și cu atât antrenează o apatie bizară, o încetineală minerală, în vreme ce o istorioară ridicolă, asta da, provoacă o adeziune entuziastă. Oricum, vorba cardinalului de Retz (lui Frénard i-ar fi plăcut să mă audă citându-l): „Există puncte inexplicabile în orice afacere, inexplicabile chiar în momentele în care se produce”. Sau încă

una: „Ceea ce va apărea ca un fapt extraordinar, secole de-a rândul în viitor, era cândva lipsit de importanță... Ce am văzut în încercăturile noastre mi-a explicat, mai mult decât o dată, ceea ce n-am putut să-mi imaginez înainte prin mijlocirea oricăror istorii. Găsim aici fapte atât de opuse unele altora, încât sunt de necrezut, dar experiența m-a făcut să înțeleg că ceea ce este de necrezut nu este neapărat fals”. Oricum ar fi, dacă comentariile se fac azi cel mai adesea pe marginea escrocheriilor și a imposturii, a spălării de bani sau a traficului de tot felul, se menționează foarte rar (citește niciodată) inexplicabilul sau incredibilul, cu alte cuvinte, pur și simplu adevărul care a trecut neobservat. Era adevărat, dar nimeni nu a ținut seamă de asta. De ce? Pentru că era adevărat. Un adevăr pur, neatins de acel fals care l-ar fi făcut credibil. Nota mea e sigur undeva, dosită în memoria unora (și sigur în cea a lui Frénard), o mică alcătuire de cuvinte clare, imposibil de răstălmăcit, date, semnate, confirmate. Am copia în față. Nu are nimic de-a face cu ceea ce se precizează în raport: „Unele elemente, greu de incriminat, ne-au parvenit încă din luna februarie. Unul anume venea chiar din circuitul nostru intern. Dar nu părea să fie determinant, poate din greșeală”. Poate: iată numele meu, în încheiere... Clement. Jean Clement-Peut-Être. Mă cuprinde mila fără să vreau, probabilitatea necunoscută din greșeală este marca mea, în cea mai mare măsură. Atunci, spuneți-mi pur și simplu *Peut-Être* și totul va fi bine în cea mai bună dintre lumile posibile dispărute. Jeff vrea tot timpul să afle dacă Jean-Baptiste Clement, autorul cântecului *Le temps des cerises*, este cumva un membru al familiei. I-am spus frumos că nu, dar nu mă crede decât pe jumătate. „Era bunicul tău?” „Nu.” „Străbunicul tău?” „Nu”. El nu se lasă, se uită la mine neîncredător, de parcă îi ascund ceva. Mi se pare totuși că e mulțumit pentru că avem aceeași inițială, maică-sa, el și eu: